

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

פרשת מטות – כא' תמוז תשע"א

מאת: אתל שפר

בפרשת מטות ישנם שלושה נושאים. בפרק ל' הנושא הוא נדרים. בפרק ל"א מדובר על נקמה במדיינים ובפרק ל"ב מספרים על הנחלה של השבטים ראובן, גד וחצי שבט מנשה בעבר הירדן. הנושא השלישי הוא הכי פשוט. " ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד, עצום מאד, ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה, ויבואו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר. "הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל, ארץ מקנה הוא, ולעבדיך מקנה". ויאמרו: " אם מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה. אל תעבירינו את הירדן. " משה ענה לבני שבטים אלה שלא יתכן שאחיהם ילחמו כאשר יעברו את הירדן ושהם ישבו בעבר הירדן בשקט. אז השיבו למשה שהם יבנו גדרות צאן למקנה, וישאירו את הנשים והילדים, וילכו להלחם עם אחיהם ולא ישוּבו לבתיהם עד שכל השבטים יקבלו את נחלתם. משה הסכים ואמר להם לבנות ערים לילדים וגדרות לצאן ולהצטרף ללוחמים. כך פתרו את הבעיה וראובן גד ובנוסף להם, חצי משבט מנשה, קבלו את נחלתם בעבר הירדן.

אני רוצה לדבר היום בעיקר על שני הנושאים האחרים. פרק ל' מוקדש לנושא הנדרים. מה זה נדר? נדר הוא כל התחייבות שנוטל אדם על עצמו, לקיים אותו בעתיד, שנעשית מתוך רצונו החופשי, מבלי שהוא מצווה עליה, ושלפי הכרתו יהיה בה מעשה רצוי לה'. התחייבות זו יש בה מן הקדושה ובמהותה היא נחשבת כאחת הצורות של שבועה. אין הכרח שהנדר יהיה מלווה באיזה תנאי, אבל רובם של הנדרים במקרא, נעשים על תנאי שהנודר מתנה. כל קיום של נדר יש בו גם משהו מהבעת התודה. המקרא אינו מכיר באפשרות של התרת נדרים, ומי שאינו מקיים את נדרו יהיה כנודן למפר שבועה. כדוגמא, יפתח אינו רואה דרך להפקיע את עצמו מנדרו וגם בתו מסכימה אתו בזה. מעשה הנדר נובע מתוך הרצון להתעלות ביראת אלוהים וגם להפציר בה שימלא משאלות לבו של הנודר.

כדי שהנדר יהיה בר תוקף צריך הנודר לעמוד ברשות עצמו. אישה החיה בבית אביה לא יכולה להיות אחראית לנדרה אלא אם שמע אביה את נדרה והחריש. אם הוא אוסר עליה לנדר אין זה תקף. אותו הדבר אם היא אשת איש. אם בעלה שמע והחריש יקום נדרה, אבל אם הוא אסר, לא יקום. ברגע שהאב או הבעל שומעים על הנדר זכותם להחליט אם מותר או אסור. השאלה היא מה קורה כשהם לא שומעים על הנדר.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

כנראה שלאישה לא הייתה כלום שהיא הייתה יכולה לתת בנדר, שלא היה שייך לאיש האחראי עליה. מה שמעניין הוא כי אישה אלמנה או גרושה כן יכולה לנדור נדרים ולהיות אחראית עליהם, כי היא הייתה עצמאית.

חז"ל הביעו התנגדות לנדרים. אמר ר' נתן: כל הנודר כאילו בנה במה (והבמות נאסרו) והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן. וגם אמר: כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא. אין מקור להתיר נדרים בתורה אבל אצל חז"ל: מי שנדר והתחרט יש תקנה על ידי חרטה אפילו נדר באלוהי ישראל. כיצד יעשה? ילך אצל חכם מומחה ואם אין יחיד מומחה ילך אצל ג הדיוטות והם יודעים לפתוח לו פתח שאילו היה יודע שיצטרך לשאול על נדרו לא היה נודר, ויתירו לו.

גם תפילת "כל נדרי" מעידה על כך שלא היו מרוצים מזה שנדרו נדרים.

רש"י אומר: אומרים כל נדרי כדי להתיר את נדריהם שאין זוכרים, אבל אם זוכרים צריך לקיימם. העיקר הוא שמי שחיבר את כל נדרי ומי שהכניס את התפילה לערב יום הכיפורים וזה שזה הפך לתפילה חשובה ביותר מעיד על זה, שחשבו שהתופעה של נדרים, איננה טובה ואולי אפילו מסוכנת.

אפשר לחלק את הנדרים במקרא לשתי קבוצות עיקריות: נדרי מתנה שבהם הנודר מתכוון להביא מתנה לה' כגון קרבן או חלק מרכושו שיימסר כהקדש לגבוה, או איסור, שבהם הנודר מתחייב להטיל על עצמו צורות מסוימות של פרישות. ויש מקרי גבול מורכבים כגון נדרה של חנה שנותנת את בנה מתנה לה על ידי זה שהיא מדירה אותו בנזירות עולם, וכשהיא מביאה אותו לשילה היא מצרפת עמו קרבן תודה.

כמו כל תופעה שהתפתחה כנראה שיש צורך פסיכולוגי בנדרים. אנשים רוצים משהו מאד, ומרגישים שאם מבטיחים משהו לאל הוא יגשים את משאלותיהם. הנדר בא יחד עם אמונה חזקה באל שמקשיב למחשבות של האדם. היום אמונה כזאת בדרך כלל לא קיימת אבל אני חושבת שאנשים לפעמים כן מרגישים שאם יעשו משהו טוב יקבלו משהו שרוצים. כמובן, זה בלי הכוח שמאחרי נדר, וגם בלי עונש על הפרת ההבטחה, שהוא בעצם לעצמם, ולא לאלוהים.

הנושא האחרון שאני רוצה לדבר עליו הוא הנקמה במדיינים.

" וידבר ה' אל משה לאמור: נקום נקמת בני ישראל מאת

המדיינים. " ומשה שלח אותם למלחמה נגד המדיינים. הם הרגו כל זכר ובתוכם את חמשת מלכי מדיין. הרגו גם את בלעם בן בעור שברך אותם במקום לקלל אותם אבל נאמר כי הניסיון של בני מדיין להסית את בני ישראל לעבודת בעל פעור נעשה לפי עצתו של בלעם ולכן מגיע לו מיתה. הם גם שמו בשבי כל הנשים והילדים.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ואת כל עריהם שרפו באש ולקחו את כל השלל ובאו אל משה ואל אלעזר הכהן. ומשה כעס עליהם כי לא הרגו גם את הנשים כי הן אשמות בהתייעצות עם בלעם בנושא פעור וכתוצאה מזאת הייתה מגפה בישראל. אחרי שדברו עם משה גמרו את המשימה, הרגו את כל הילדים הזכרים, וכל אישה יודעת איש. כל הנערות שלא ידעו עדיין איש, אפשר משה לשמור אותן בשביליהן. ממש יפה. אחר כך אמר: "תצאו מהמחנה לשבעה ימים ותטהרו". הוא ידע שזה דבר נורא שעשו, ולכן צריכים לטהר את עצמם מהמעשים האלה.

השאלה היא על מה נוקמים במדיין. מה עשו המדיינים? בפרשת בלק פרק כ"ה כתוב: "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב וישתחוו לאלוהיהן, ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל" " והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית והמה בוכים" " ויבוא איש ישראל וידקור את שניהם ותיעצר המגפה." לא כתוב מה הם בדיוק עשו שמגיע להם מיתה. שם האישה המוכה, כזבי בת צור. צור היה ראש בית אב במדיין. ה' אמר אל משה להכות את המדיינים כי צוררים הם לכם בניכליהם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדיין.

גם רש"י שואל למה נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים ולא מאת המואבים. הוא עונה שהמואבים פחדו מבני ישראל כי הם רצו לקחת את אדמתם ולכן יש הסבר למעשיהם אבל המדיינים התערבו בריב לא להם. כנראה שגרו מדיינים במואב והשפיעו על העניינים. אפילו אם המדיינים פגעו בבני ישראל והעבירו אותם לעבודה זרה איזו הצדקה יש לנקמה הזאת? איזו תועלת יש לנקמה?

נקמת דם הנזכרת במקרא היא לעולם בידי האל. חובתו או זכותו של אדם להשיב את דם נרצח בראש הרוצח נקרא גאולת הדם ולא נקמת הדם. המקרא מספר על כמה וכמה מעשים של גאולת דם, של תגמול אכזרי על פגיעה חמורה אלא שהוא נוטה להסתייג מנקמות שאינו מיוסדת על החובה של גאולת הדם, ואינו מפאר את הנקמה. ביחסייהם הרגילים של בני אדם נאסרה הנקמה. כתוב: "לא תקום ולא תטור לבני עמך". הנטירה היא שמירת הטינה בלב.

האיסור חל על נקמה שבין אדם לחברו אבל נקמת העם במלחמתו נחשבת למצווה. אין נקמת האל דומה לנקמתו של בשר ודם. אדם גואל את דם קרובו אבל ה' גואל את דם עבדיו. נקמת ה' אמורה תמיד לשבח, ואילו נקמת אדם בחברו דבק בה טעם לגנאי. כיצד מידה המפוקפקת אצל בני אדם משמשת ביטוי לשבחו של הבורא? נקמת האל היא ביטוי להיעדר סובלנות לגבי הרשעה. בנקמת האדם יש התפרצות של רגשות עזים. אך נקמת האל היא ביטוי לזעמו העז ומדגיש את העוז והמורא שבזעמו וקנאתו. האם זה האל שאנחנו מהללים ומתפללים אליו?

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

זה האל שעזר לנו לכבוש את ארץ ישראל, כי זה או הם או אנחנו,
אבל זה לא מתאים להיום.

כנראה שנקמה היא תופעה פסיכולוגית שקיימת אצל בני האדם,
רק שלא נצא פריירים.

אצל האדם הקדמון נקמו על ידי המתה, פגיעה בגוף, גרוש ופיצוי.
אנשים היו אכזריים ולא תמיד ידעו מי הוא הפושע האמיתי. וכתוצאה
מזה, כדי למנוע נקמה, התפתח המשפט. אבל רגש הנקמה עדיין קיים.
תמיד מוזר לי כאשר קרבן ששומע גזר דין שנראה לו מקל, מתרגז על
קולת העונש. האם זה עוזר לקרבן באיזה שהו דרך? איך זה מקל על
העצב?

בסכום, זה לא משמח אותי לקרוא את פרק ל"א על כל ההרג ועל
שריפת הערים ועל הכעס של משה שלא הרגו את הנשים, אבל יותר
מעציב אותי, שהיום, במאה העשרים ואחת, אנחנו עדיין נלחמים
במלחמות, הורגים ונהרגים והנקמה עדיין בתוכנו.